

سند فعالیت‌ها منسوب جلد

نظام‌سازی توحیدی شهر و جامعه

احمدرضا اخوت

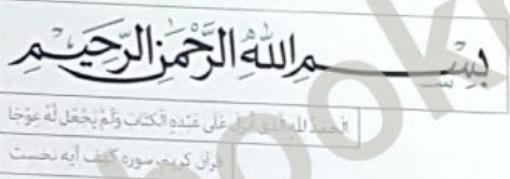
با همکاری:

کاظم حاجی‌رجبی

ابوالفضل رفیع‌ها

حسین مختاری

نظام سازی توحیدی شهر و جامعه

سند فعالیت های مسجد

احمد رضا اخوت

با همکاری

کاظم حاجی رجیلی، ابوالفضل رفیع‌ها، حسین مختاری

| فهرست |

۹	مقدمه
۱۵	بخش اول: بیان مبانی و اصول کلی
۱۷	ویژگی‌های مسجدهای تقوامحور
۱۹	۱. مسجد، محل سجده
۲۱	۲. مهم‌ترین ویژگی‌های مسجد
۲۱	الف. مسجد محلی در راستای اقامه قسط
۲۱	ب. مسجد محلی برای خواندن خالصانه خداوند
۲۱	ج. مسجد جهت دهنده زندگی
۲۲	د. مسجد محل تحقیق جریان‌های اجتماعی
۲۲	و. مسجد محل اقامه نماز
۲۳	۳. ارکان مسجد
۲۳	۴. مقاصد اصلی مسجد
۲۹	ویژگی اول: مسجد و امت سازی
۳۱	۱. مسجد محل سامان‌دهی و تجمع مردم با تقدوا
۳۴	۲. مسجد محلی برای شکل‌گیری امت

۳۷	
۳۸	
۴۱	
۴۳	
۴۴	
۴۵	
۴۶	
۴۷	
۴۸	
۴۸	
۴۸	
۴۸	
۵۱	
۵۳	
۵۴	
۵۵	
۵۶	
۵۶	
۵۷	
۵۸	
۵۹	
۶۱	
۶۱	
۶۲	
۶۳	
۶۴	
۶۵	
۶۵	

۳. وظایف نمازگزاران

۴. مراتب رشد و بلوغ نمازگزاران

ویرگی دوم: مسجد و امام طلبی

۱. ویرگی های امام نمازگزاران

۱-۱. اقتدا به امامت حضرت ابراهیم علیه السلام

۱-۲. اقتدا به اسوه حسنہ پیامبر صلی الله علیه و آله

۲. توجه به ضرورت جایگاه امامت نمازگزاران

۳. توجه به قواعد تقویت کمی و کیفی جمع

۳-۱. تقویت هم مقصدی

۳-۲. هم مسیری

۳-۳. هم توان شدن متناسب با مقصد

۳-۴. هم آهنگی در حرکت

ویرگی سوم: مسجد و منسک گرایی

۱. ضرورت وجود آیین در شکل دهی امت

۲. تقویت منسک به عنوان عبادت امت

۲-۱. توجه به منافع منسک

۲-۲. اقامه ارکان منسک

۲-۳. توجه دادن به انواع مناسک

۲-۴. معرفی میقات به عنوان روح مناسک

۲-۵. چگونگی توجه به میقات ها

۲-۶. احیای نظام امامت

۳. برنامه ریزی مساجد در میقات ها

۳-۱. اعیاد میقات هایی برای نزول رحمت

۳-۲. انواع عید، انواع عطا، رزق و اتمام حجت

۳-۲-۱. عید جمعه

۳-۲-۲. عید فطر

۳-۲-۳. عرفه

۳-۲-۴. عید قربان

٦٦	٣-٢-٥. عید غدیر
٦٦	٣-٣. تجلیل از ایام الله
٦٧	٤. برنامه‌های مسجد در اقامه منسک
٧١	ویژگی چهارم: قیام الله
٧٣	۱. قیام برای خدا تنها موعظه خداوند
٧٦	۲. نقش مسجد در قیام الله
٧٧	۲-۱. توجه به مهم‌ترین حقایق برای قیام
٧٩	۲-۲. اصول قیام الله در مساجد
٧٩	۳. تنوع قوم‌ها موجب تنوع مساجد
٨١	۴. قیام الله عامل تنوع برنامه‌های مساجد
٨١	۵. برنامه‌ریزی هفتگی و روزانه قیام الله
٨٥	بخش دوم: راهبردهای شکوفایی مسجد
٨٩	مرحله اول: تأسیس مسجد
٩٣	مرحله دوم: تعیین ساختار اداره مسجد
٩٧	مرحله سوم: برنامه ریزی
١٠٩	مرحله چهارم: اجرای دقیق برنامه‌ها و برخورد نیکو با مخاطبین
١١٩	مرحله پنجم: ارتباط و تعامل با سایر مساجد
١٢٣	مرحله ششم: ارتقا با مشارکت قوم‌های توحیدی
١٢٩	برگزاری برنامه‌های مسجد به شیوه منسک
١٣١	ضمیمه ۱: روایات نشک و منسک
١٣٧	ضمیمه ۲: روایات مسجد
١٥٧	منابع

مقدمه

bookroom.ir

انسان عبد و بنده خداوند است. ذات باری تعالی او را برای عبودیت آفریده و به او عقل بخشیده است و نیز عقل را با عبودیت و در عبودیت تعریف کرده است. اعضا و جوارحش را مبتنی بر عبودیت تقدیر و تدبیر کرده و مقصود و کمال و کیفیت زندگی او و حیاتش را برای همین منظور تعیین نموده است.

خداوند تکلیف را در بستر عبودیت، برای او مشخص کرده و انحرافش از این مقصد را، به عنوان انحراف و هدایتش به این معنا را، هدایت به صراط مستقیم الهی تلقی کرده است. ذات باری تعالی همچنان که زندگی هر فرد را بر پایه عبودیت تعیین نموده، حیات جمعی انسان‌ها را نیز بر همین اصل استوار کرده است. خداوند انسان را برای تحقق این منظور یاری نموده و با ارسال انبیا و نزول وحی، به او مدد رسانده و او را در هدفش وانگذاشته است. پس انسان هر چه بیشتر بتواند عبودیتش را جلوه‌گر سازد، بیشتر از مدد الهام و وحی که جلوه‌های ربویت الهی هستند، برخوردار خواهد شد.

اگر پذیرفته باشیم اراده خداوند براین قرار گرفته که عبودیت، همه حیثیت انسان و تمام شئونات او را تعریف کند؛ پس محل هبوط، استقرار، زندگی و بیت او نیز عبادتگاه او خواهد بود. از این رو مسجد به عنوان محمول عبودیت انسان، به یک معنا همه زمین و عوالم مورد بهره انسان را شامل می‌شود.

تذکر معنای یاد شده به انسان‌ها و یادآوری عبودیت آنها ایجاب می‌کند که در حیثیت جمعی و شامل خود، به این نکته شهادت بدنهند: همچنان که تکویناً هر عالمی که انسان در آن قرار داشته باشد، عبادتگاه اوست، لازم است تشریعاً و به مدد اختیاری که خداوند برای عبد خود خواسته، در جلوه‌ای دیگر، همه عرصه‌های حضور انسان‌ها، مسجد باشد.

تعیین مکان‌هایی خاص به عنوان مسجد که، توسط مردان الهی انجام شده به منظور پاسداشت از چنین مقام عبودیتی است، که، با رعایت آداب مختلفی که بر عبودیت خداوند تأکید دارد، همراه است.
 وَكَذِلِكَ أَغْرَنَا عَلَيْهِ لِيغَلُّوا أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا إِذْ يَنْتَزِعُونَ بَيْتَهُنَّ فَقَالُوا إِنَّا
 عَلَيْهِ بُنْيَانًا رَبِّهِنَّ أَغْلَدَهُ بِهِنَّ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَى أَفْرِهِنَّ لَتَئْخِذُنَّ عَلَيْهِ مَسْجِدًا
 و همان‌گونه اکه آنان را از خواب طولانی بیدار کردیم مردم آن دیار را از (وضع) آنها آنگاه ساختیم آنگاه که در میان خودشان در کار بعث خود نزاع داشتند، تا بدانند که وعده خدا حق است و در (آمدن) روز قیامت تردیدی نیست. پس (مشرکان آنها که از این حادثه قانع نشده بودند) گفتند: بر (اجساد) آنها بنایی بسازید (و رهاشان کنید) پروردگارشان به آنها دانتر است. (اما مؤمنان یعنی) کسانی که بر کار آنها غالب بودند گفتند: ما

بر اجساد آنان مسجدی بنا خواهیم کرد (تا یادگار جاویدان آنها باشد).
 با هبوط انسان در زمین، خداوند همه زمین را برای او به عنوان مسجد قرار داد و انسان‌های صالح برای تقویت این وظیفه محل‌هایی را برای عبودیت بنا کردند. این بن‌آنکه به محلی از عبادت معروف شده با

افراش ظرفیت انسان پس از شکل‌گیری امت به مرکزیتی برای منسک تبدیل گردید.
 بر اساس چنین ویژگی‌هایی مسجد محور امت‌سازی گردیده و به شکل خاصی نیز حرمت یافته و محلی برای تألیف عباد الرحمن گردیده است. نمونه بارز و مشخص چنین مسجدی، مسجد الاقصی و مسجد الحرام است که محلی برای تجمیع انبیا و اولیای الهی و محلی برای اظهار قدسیت و پاکی به عنوان قبله همه انسان‌ها و نیز به عنوان مرکز امت‌سازی گردید.

علاوه بر این محوریت مسجد الحرام در شکل‌دهی امت خاتم الانبیا که پشت‌وانه‌ای چون دین حنیف حضرت ابراهیم عليه‌السلام داشت سبب شد تا همه مساجد در عالم را به عنوان شعبه‌هایی از مسجد الحرام قرار داده آنها را به سمت شریعت خاتم دعوت کند.
 خداوند به یمن مسجد الحرام منسک حج را سامان‌ده امت اسلام و همه امم قرار داد و جریانی از هدایت را برای اقامه دین توسط آخرین منجی در این منسک جعل نمود. این مسجد که به واسطه قوای ملکوتی و ملکی مانند ابابیل در طول تاریخ حفظ گردیده، نور چشم مؤمنین و محل امنی برای همگی تا روز قیامت

قرار گرفته است.

با توجه به مطالب فوق مسجد محلی بی‌نظیر در رشد و تعالی انسان و تقرب او به سمت خداوند است.

محلى که به صورت شبکه‌ای به مسجد الحرام متصل می‌شود و در اثر آن امت به قیام دعوت می‌گردد.
 منسک، امت و قیام در مسجد و در ذیل رهبری امام قوام می‌یابد و با ایجاد اتحاد و هماهنگی کلمه توحید را در همه عالم می‌گستراند. بدین ترتیب جا دارد این مکان مقدس که دارای احکامی قابل تأمل

است به همان‌گونه پاس داشته شود که خدا خواسته است. لذا سزاوار است شأن و موقعیت نظام‌سازی آن

شناخته شود و محلی برای سامان‌دهی نیروها و جریان‌سازی توان‌ها و امکانات باشد.
 برای این منظور ابتدا لازم است ضرورت عبودیت و نقش سجده در آن دانسته شود آنگاه نقش محل

تعیین یافته در توان افزایی عبودیت فهمیده شود.

سه مؤلفه «امت‌سازی»، «منسک‌گرایی» و «قیام برای خدا» مؤلفه‌های تأسیس مسجد بر مبنای تقواست. هریک از این مؤلفه‌ها بر هم اثر دارد و لازم است اساس برنامه‌ها و فعالیت‌های مساجد گردد. خارج کردن کارکرد مسجد از محل اقامه نماز به امور دیگر به هر صورتی که باشد اشتباه است و می‌تواند سبب سلب بسیاری از توفیقات از جامعه گردد. به همین دلیل لازم است کارکرد مساجد برای نمازگزاران و امامان جماعت و متصدیان امور به خوبی تبیین گردد تا با سوق دادن مساجد به مقاصد و اهداف اصلی، رحمت و خیر در جامعه سرازیر شود.

طبعی است نوشتار حاضر به بخشی از حقایق بنیادی و راهبردی مساجد اشاره کرده است. لذا می‌توان آن را به عنوان طلیعه‌ای برای تعیین خط مشی مساجد معرفی کرد.

پخشی اول

بیان مبانی و اصول کلی

ویژگی‌های مسجد‌های تقوام‌حور

bayyoom.ir

۱. مسجد، محل سجده

مسجد، اسم مکان از ریشه «سجد» است. برخی کتب لغت این ماده را اینطور تعریف کرده‌اند: «کمال خضوع به گونه‌ای که اثری از منیت باقی نماند.»^۱ این مفهوم با آنچه در مقدمه در مورد عبودیت گفته شد، همخوانی دارد و در حقیقت سجده بروزی از تصدیق و اقرار به عبودیت است که جلوه‌گرمی شود و خود را در درک علو معبد و امراء نشان می‌دهد.

در قرآن کریم این مفهوم به خوبی معرفی شده است. در آیاتی، این سجده به آسمان‌ها و زمین و آنچه در آن است و تکوینیات و اطاعت همه هستی از خداوند نسبت داده شده است.^۲ آیات بسیاری سجده را در ذیل ماجرای خلقت آدم علیه السلام و امر شدن ملائکه به سجده و پذیرش ملائکه و استنکاف ابلیس به دلیل استکبار و خود را خیر و برتر دانستن، ترسیم کرده‌اند.^۳ در آیاتی انحراف از توحید را در قالب سجده قومی توصیف می‌نماید (قوم سبأ) که به غیر خدا سجده می‌کنند.^۴ در آیاتی، به واسطه امر به سجده، نوعی تربیت و شکوفایی و اصلاح باورها و رویکردها اراده شده که نوعاً در ماجرایی از آنچه بر بُنی اسرائیل گذشته، بروز یافته است.^۵ در آیات شریفه‌ای سجده به عنوان شاخص ایمان بیان شده است در این آیات می‌توان نمونه‌ای از ایمان مقبول پروردگار را مشاهده کرد و چنین سجده‌ای را به عنوان شاخص ایمان حقيقی دانست.^۶ در برخی آیات، سجده نه به عنوان شاخص بلکه به عنوان سطوح عالی بندگی تعریف شده است. در آیاتی هر گاه بنا دارد از عالی‌ترین سطح بندگی سخن بگوید سجده را به عنوان یک حق آشکار برای بندگی و شاخصی برای عزم در بندگی معرفی می‌کند. زیرا چنین سجده‌ای علی رغم موانع آشکار معاندین و با صرف هزینه‌های زیادی شکل گرفته است.^۷ در آیات نسبت به ممانعت از سجده بندگان شایسته، توبیخ و تهدید شدیدی

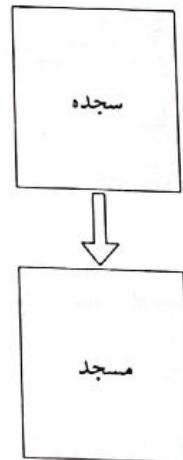
صورت گرفته است. در آیاتی نیز توان امثال امر به سجده و انجام آن در بستر قیامت، به عنوان تنها راه احراز سعادت در آخرت معرفی شده است. در این آیات تکذیب‌گران مجرم در دنیا که برای خدا سجده نکردند، در آخرت هم نمی‌توانند برای او سجده کنند، در نتیجه سعادتمد نمی‌شوند پس حال آنان با حال مسلمانان به هیچ وجه نمی‌تواند یکسان باشد.^۱

شکل یک. ابعاد مختلف سجده در آیات شریفه قرآن

در یک نگاه کلی، آنچه به عنوان سجده در تمام آیات شریفه آمده، گاهی مطلق پذیرش و اطاعت، دوری از استکبار، ایمان، تقرب، عدم حسگرایی و نهایتاً گرایش به آخرت بوده و در مواردی نیز مطلق عبادت و در مواردی نیز همان سجده به معنی متعارف منظور است. براین اساس وقتی در آیه‌ای اشاره مستقیم به فعل سجده می‌شود و یا سجده در کنار سایر حالات عبادی مثلً رکوع قرار می‌گیرد، سجده با همان کیفیت معمول آن مورد نظر خواهد بود که بخشی مهم و حالتی از حالات عبادی محسوب می‌شود. در آیات شریفه فوق تصویری کلی از سجده ترسیم گردید که در حقیقت سجده عکس العمل امر خداوند و نماد عبودیت در برابر امر است. از چنین فعلی که نماینده امر عبودیت خداوند است، مسجد یعنی محل برای سجده پدیدار می‌شود.

بدین ترتیب مسجد محلی برای امر شدن برای عبودیت و اجابت آن امر است.

شکل دو. نسبت سجده و مسجد

انبیاًی الهی برای تحقق غرض سجده و بسترسازی لازم برای آن، به زیبایی سجده را به مسجد و بیت خدا پیوند داده‌اند:

﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَنْفَأْنَا وَأَنْجَنَّا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلٌّ وَعَهْذَنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنْ ذَلِّهَا
بَيْتِي لِلطَّائِفَيْنَ وَالْعَاكِفِيْنَ وَالرُّكُعَ السُّجُودُ﴾

و (به یاد آرید) زمانی که ما این خانه (کعبه معلم) را مرجع مردم و جایگاه امن و امان فراردادیم و (گفته) از مقام ابراهیم محلی برای نماز بگیرید (از پشت سر یا جانب راست یا چپ آن)، و به ابراهیم و اسماعیل سفارش کردیم که خانه مرا برای طواف‌کنندگان و مجاوران (یا اعتکاف‌کنندگان) و رکوع و سجده کنندگان پاکیزه نمایید. با سیر آیات یاد شده که معرفی فعل سجده توسط بندگان بود، سر آیاتی که مسجد را به عنوان شاخص و ملازم بندگی و پذیرش امر و نهی الهی معرفی می‌کنند، معلوم می‌شود.

۲. مهم‌ترین ویژگی‌های مسجد

با توجه به آنچه گفته شد، مسجد عبارت است از محل اجرا و تحقق امر و نهی الهی و حاصل شدن بهترین شرایط برای ایفای وظیفه عبودیت و ایجاد قسط است.

به تعبیر روش‌تر، مسجد عبارت است از سجده‌گاه انسان و محل پذیرش اوامر و نواهی خداوند است امر خداوند به سجده پس از سجده ملائکه و اطلاعات آنها و استکاف ابلیس، متوجه انسان شده است و لازم است انسان با هبوطش بر زمین و توجه به خداوند در این بستراز او اطاعت کند. انسان با سجده و عبودیت، در مسجد، از منیت فاصله می‌گیرد، تربیت و رشد می‌یابد، به کمال می‌رسد.

برخی از مهم‌ترین محورهایی که در قرآن برای مسجد ذکر شده، عبارتست از:

الف. مسجد محلی در راستای اقامه قسط

﴿فُلْ أَمَرَرَيْ بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الَّذِينَ كَمَا بَدَأْكُمْ تَمُودُونَ﴾

بگو: پروردگارم به قسط و عدل فرمان داده و (گفته) روی خود و توجه قلب خود را در هر سجده و نمازی و هر وقت نمازی و در هر مسجدی به سوی (خدا) کنید، و او را در حالی که دین و طاعت را برای او خالص کرده‌اید بخوانید. همان‌گونه که شما را در آغاز آفریده (در روز قیامت) بازمی‌گردید.

ب. مسجد محلی برای خواندن خالصانه خداوند

براساس آیه فوق مسجد محلی برای خواندن خالصانه خداوند است.

ج. مسجد جهت‌دهنده زندگی

در ادامه آیات سوره مبارکه اعراف که خداوند به فرزندان آدم به اقامه وجه نزد هر مسجدی دستور می‌فرماید و او را به دعایی خالصانه دعوت می‌کند، دستور می‌دهد تا زینت خود را نزد هر مسجد بیاورند. این دستور به منزله جهت‌دهی زندگی است و مربوط به جلوه‌هایی می‌شود که حیات انسان را رونق می‌دهند. به همین دلیل چنانکه در روایات آمده، از زینت در این آیه به فرزند تعبیر شده است.

مسجد قلب جامعه توحیدی و محل استقرار امام و شکل‌گیری، استقرار و شکوفایی امت است. خانه‌ای است که به بیت خدا لقب گرفته است و اگر پایه و اساس آن بر تقوا بنا شده باشد می‌تواند روح معنویت و ذکر را در نمازگزارانش و نیز مردمی که با آن مرتبط‌اند نازل کند.

سندهای فعالیت‌های مسجد ما را به تلاشی پی‌گیر برای دستیابی به مسجدی که انبیای الهی در صدد بنای آن بودند، دعوت می‌کند و راه دستیابی به این مهم را بر اساس آیات نورانی قرآن و روایات به اختصار بیان می‌دارد.

بی‌تدید اصلاح و تکمیل این سندها را ز آن مهم تر قرار گرفتن در مسیر عملیاتی کردن آن، توفیقات بی‌شماری را نسبیت مؤمنین می‌کند.

جمهوری اسلامی ایران